

PRIMENA NAČELA OPORTUNITETA KRIVIČNOG GONJENJA ZA KRIVIČNA DELA U VEZI SA ZLOUPOTREBOM OPOJNIH DROGA

doc. dr Ivana Miljuš

docent Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu, ivana.miljus@ius.bg.ac.rs

Apstrakt: Borba protiv narkomanije složen je socijalni, pravni, medicinski i psihološki problem. Autorka u radu analizira osnovni značaj i prednosti diverzionih modela postupanja organa krivičnog gonjenja za krivična dela u vezi sa konzumiranjem i zloupotrebom opojnih droga. Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja jedno je od osnovnih načela krivičnog postupka kreirano na temeljima koncepta restorativne pravde i „skretanja“ sa klasičnog toka postupka radi ostvarivanja efikasnosti, svrhe kažnjavanja u pojednostavljenoj proceduri i humanih ciljeva. Izdvajaju se najpre standardi i osnovni zahtevi postupanja po uslovljenom oportunitetu.

Centralni deo rada posvećen je razmatranju prirode, značaja, svrhe, funkcije i osnovnih odlika mere podvrgavanja odvikavanju od opojnih droga u okviru primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja, čiji domen obuhvata krivična dela u vezi sa zloupotrebom opojnih droga. Autorka istražuje javnotužilačku praksu u pogledu postupka odlučivanja o meri i izvršenje mere. Uočava i ističe mnogobrojne probleme u postupku izvršenja koji su jedan od osnovnih razloga „oklevanja“ javnog tužioca da se opredeli da je odredi, te malom broju određenih mera, odnosno njihovom sporadičnom određivanju. U završnom delu autorka razmatra normativni okvir za primenu vaspitnih naloga i njihovu procesnu prirodu, te izdvaja istraživanja u vezi sa primenom vaspitnog naloga podvrgavanje odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti od alkohola ili opojnih droga.

U radu se analiziraju doktrinarni stavovi, praktični i teorijski nalazi u prilog primene mere odvikavanja od opojnih droga, izdvajaju doktrinarne i normativne smernice u postupku primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja i sistematizuju podaci koji proizilaze iz prakse javnih tužilaštva koja se odnosi na temu radu. Cilj je otkrivanje potrebnih pravaca budućih zakonskih reformi i praktičnih mera i ukazivanje na značaj šire primene mere odvikavanja od opojnih droga, kao diverzione mere u postupku.

Ključne reči: načelo oportuniteta, opojne droge, diverzioni modeli postupanja, mera podvrgavanja odvikavanju od opojnih droga, krivični postupak.

1. UVODNA RAZMATRANJA

Borba protiv narkomanije i brojnih društvenih problema koje generiše, uključujući i kriminalitet, uvek je aktuelno, uznemirujuće i veoma izazovno društveno, pravno i psihološko-medicinsko pitanje. Uparedno pravna istraživanja ukazuju nam na zakonodavni trend pooštavanja kazni za trgovinu

opojnim drogama.¹ Jednovremeno, proširivanje diverzionih modela postupanja u vezi sa krivičnim delom neovlašćeno posedovanjem manje količine opojnih droga za sopstvenu upotrebu² savremena je procesna tendencija i smatra se razumnom i humanom. Ovi modeli počivaju u osnovi na potrebi da se osumnjičenom u pravom vremenskom momentu pruži zdravstvena, psihološka i socijalna pomoć i potpora, ako se oceni da mu je potrebna, te da se izbegne njegova stigmatizacija u društvu, nemogućnost ili poteškoće zaposlenja, što otežava prekid konzumiranja i zloupotrebe opojnih droga.

Primer širokog opsega diverzionih programa u odnosu na učioce krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama su države Sjedinjenih Američkih Država. Programi obuhvataju i diverziju u prethodnom postupku. Temelje se na premisi da se prema „učiniocima“ krivičnih dela u vezi sa drogama efikasnije postupa u okvirima zajednice i da rana intervencija i efektivan tretman poseduju potencijal da smanje recidivizam, spreče ponovnu upotrebu droga, izvršenje krivičnog dela i zatvorske kazne.³ Sagledavajući iz ugla efikasnosti krivičnog pravosuđa, svrha proširivanja diverzionih modela u pogledu ovih krivičnih dela je da organi gonjenjane troše vreme i resurse na procesuiranje lakših krivičnih dela u vezi sa drogama, već da imaju više vremena za aktivnosti u vezi otkrivanja i dokazivanja krivičnih dela proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga. U okvirima uporednopravnih zakonskih rešenja prepoznajemo odricanje od krivičnog gonjenja u „čistom“/jednostavnom/bezuslovnom obliku, uz eventualno upozorenje ili opomenu, i odricanje uslovljeno ispunjenjem određenog vida „obaveze“/„obaveza“ naloženih okrivljenom.

¹ Transparentan aktuelan primer oblikovanja novih diverzionih programa u okviru postupanja policije za krivična dela posedovanja opojnih droga u manjim količinama za sopstvenu upotrebu je australijska država Kvinslend. Uvođenje novih vansudskih procedura javne vlasti argumentuju obaveštavajući javnost da je *ratio legis* i cilj procedura, između ostalog, potreba većeg obima angažovanja policije u borbi protiv krivičnog dela trgovine drogama, koje za posledicu ima značajnu štetu za društvo. Istovremeno, pooštavanje kazni za ovo krivično delo pokazuje građanima da postoji „nulta tolerancija“ prema ovom krivičnom delu koje za predmet ima opojne droga. O tome: Queensland Government, The Queensland Cabinet and Ministerial Directory, „New approach to save lives“, <https://statements.qld.gov.au/statements/97235>, pristupljeno 5.03.2023.

² Postojanje krivičnog dela neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a stav 1 Krivičnog zakonika Republike Srbije zahteva ispunjenje objektivnog uslova – držanje opojne droge u manjoj količini i subjektivnog uslova – držanje za sopstvenu upotrebu. Subjektivni elemenat ovog krivičnog dela podrazumeva *nameru da se droga koja se drži lično koristi*, iako namera nije eksplicitno formulisana u biću krivičnog dela. O tome: Zoran Stojanović, *Komentar Krivičnog zakonika*, Šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Službeni glasnik, Beograd 2017, 799–800.

³ Mark, A. R., Kleiman, J., Hawdon, E., *Encyclopedia of Drug Policy*, Volume 1, Sage Publications Ltd, Los Angeles, 2011, 201–203.

Krivično delo neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a stav 1 Krivičnog zakonika Republike Srbije⁴ ispunjava formalno jedini odnosno izričito zakonom formulisan uslov za primenu instituta „odlaganje krivičnog gonjenja“ koji se odnosi na propisanu kaznu za krivično delo. Potencijalna realizacija svrhe i cilja mere podvrgavanja odvikavanju od opojnih droga u okviru uslovljenog oportuniteta proizlazi iz prirode i ostvarivanja zakonskih obeležja ovog krivičnog dela. Svaki narkoman, po definiciji, učinilac je krivičnog dela iz člana 246a jer kako se objašnjava u krivičnopravnoj teoriji „iako ni sada samo po sebi korišćenje opojne droge, nije krivično delo, zato što su narkomani posebna vrsta bolesnika koji boluju od bolesti zavisnosti određene vrste, nije moguće zamisliti upotrebu opojne droge bez njenog prethodnog posedovanja/držanja, nakon čega se ona konzumira.“⁵

Formulisanje težeg oblika krivičnog dela – neovlašćeno držanje *u velikoj količini* opojne droge (246a stav 2 KZ), poslednjim novelama Krivičnog zakonika iz 2019. godine (ZID KZ/2019) iako potencijalno rešava određene probleme kvalifikacije krivičnog dela i pitanja postojanja krivičnog dela, uzrokovalo je i nove dileme u pogledu razgraničenja objektivnih i subjektivnih elemenata ovog oblika krivičnog dela i neovlašćenog držanja opojne droge *u manjoj količini za sopstvenu upotrebu* (član 246a 1 KZ).⁶ U sudskoj praksi moguće uočiti brojna pitanja ali i izdvojiti izvesne smernice za razgraničenje, kada se kod okrivljenog pronađe opojna droga koju postoji dilema da li se radi o manjoj količini ili većoj količini u fizičkom smislu, a da nisu utvrđene okolnosti iz kojih bi se mogao izvesti zaključak da je opojna droga namenjena prodaji: 1. utvrđivanje da li je okrivljeni *zavisnik* od upotrebe od opojnih droga ili *povremeni konzument*; 2. utvrđivanje *količine dnevne upotrebe droge* od strane okrivljenog; 3. stav podjednako zastupljen i u pravnoj teoriji i praksi da se manjom količinom može smatrati količina koja je „*korisniku neophodna za par upotreba*“⁷. Prema uputstvu Republičkog javnog tužioca po kojem javna

⁴ Krivični zakonik Republike Srbije, „*Službeni glasnik RS*“, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019

⁵ M., Škuljić, „Osnovne krivičnopravne konsekvence upotrebe zabranjenih psihoaktivnih supstanci“, *Droga i narkomanija: pravni, kriminološki, sociološki i medicinski problemi* (ur. Milena Milićević, Ivana Stevanović), Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, međunarodni naučni tematski skup, Palić, 02 - 03 septembar 2020, 38.

⁶ O osnovnim demarkacijama u pravnoj doktrini i praksi između dva oblika krivičnog dela neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246 KZ videti: Nataša Delić, „Unlawful possession of narcotics (Article 246a of the Serbian Criminal Code): progressive or regressive regulation“, *Droga i narkomanija: pravni, kriminološki, sociološki i medicinski problemi* (ur. Milena Milićević, Ivana Stevanović), Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, međunarodni naučni tematski skup, Palić, 02 - 03 septembar 2020, 122-123.

⁷ Interesantan primer izdajamo iz sudske prakse. Drugostepeni sud je nakon održanog pretresa utvrdio da je okrivljeni kritičnom prilikom neovlašćeno držao

tužilaštva postupajuviše od dvanaest godina, primena instituta odlaganja krivičnog gonjenja za krivično delo neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a stav 1 KZ odnosi se na slučajeve neovlašćenog držanja opojne droge – marihuane, u *količini do 5 grama*.⁸

U najvećem broju slučajeva u okviru primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja osumnjičenom se nalaže obaveza da na propisani račun uplati određeni novčani iznos namenjen za humanitarne ili druge javne svrhe, na drugom mestu po učestalosti je obaveza otklanjanje štetne posledice nastale izvršenjem krivičnog dela ili naknade pričinjene štete, na trećem mestu obaveza ispunjenja dospele obaveze izdržavanja, a analizom javnotužilačke prakse zapaža se da se preostale obaveze nalažu znatno manjem broju, statistički simboličnom.⁹ Pravilno se zapaža u literaturi da obaveza podvrgavanja odvikavanju od alkohola ili opojnih droga, može biti od velikog značaja kod pojedinih krivičnih dela, kao što su nasilje u porodici i krivična dela u vezi sa upotrebom droga, a koja su česta u praksi, jer podvrgavanje tretmanu odvikavanja može da ostvari svrhu specijalne prevencije odnosno utiča na učinioca da ubuduće ne vrši krivična dela.¹⁰

2. ODLAGANJE KRIVIČNOG GONJENJA

Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja¹¹ u našoj krivičnoprocesnoj doktrini se najčešćeu formalnom smislu opisuje da je opozit, odnosno suprotan

opojnu drogu *marihuanu u neto količini od 20,81 grama*, te se pred sudom postavilo pitanje da li se radi o manjoj količini droge koju je okrivljeni držao za sopstvene potrebe ili držanju velike količine opojne droge. Drugostepeni sud je uzeo u obzir i cenio da iz nalaza i mišljenja sudskog veštaka sledi da okrivljeni nije ni bolnički ni ambulantno lečen zbog zavisnosti od upotrebe droga, da nije evidentiran među licima koja su lečena od narkomanije po osnovu izrečene mere bezbednosti obaveznog lečenja, da je *okrivljeni povremeni konzument*, da nije zavisnik, da ne postoji opasnost da bi usled ove zavisnosti u buduće mogao da izvrši krivična dela, te da nije predloženo izricanje mere bezbednosti iz člana 83 KZ, da se „manjom količinom može smatrati količina koja je korisniku neophodna za par upotreba. Cenio je i odbranu okrivljenog da dnevno koristi 1 do 2 grama, te je izveo zaključak, suštinski koristeći računsku operaciju, da je okrivljeni *držao opojnu drogu u velikoj količini* (presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž1 727/22 od 16.12.2022.).

⁸ Stanko Bejatović *et al.*, *Primena načela oportuniteta u praksi izazovi i preporuke*, Udruženje tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd 2012, 120.

⁹ S. Bejatović, Jasmina Kiurski, Goran Ilić, *Priručnik za primenu načela oportuniteta krivičnog gonjenja*, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd 2022, 15-16.

¹⁰ Božidar Banović i Višnja Ranđelović, „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja i praksa Višeg i Osnovnog tužilaštva u Kragujevcu“, *Kultura polisa: časopis za negovanje demokratske političke kulture*, God. 13, br. 29, 2016, 211.

¹¹ Evropskopравни dokumenti upotrebljavaju izraz „diskreciono gonjenje“ kojim obuhvataju i primenu načela oportuniteta u kontinentalno-evropskim krivičnim procedurama utemeljenim na načelu legaliteta, dok se u krivičnoprocesnoj doktrini

principnačelu legaliteta krivičnog gonjenja, jer ne uspostavlja dužnost javnog tužioca da krivično goni iako su ispunjeni zakonom propisani uslovi,¹² u pogledu krivičnih dela koja spadaju u domen krivičnih dela lakše i srednje težine. Bejatović definiše da pojam oportuniteta označava „diskreciono pravo i mogućnost javnog tužioca, ali ne bezuslovno“.¹³ Saglasno osnovnom pravilu sadržanom u članu 6 stav 3 Zakonika o krivičnom postupku (ZKP)¹⁴, temelju primene načela oportuniteta, izuzetak/odstupanje je od primene načela legaliteta („zakonitosti“) krivičnog gonjenja. Ako oceni da su ispunjeni zakonski uslovi, koji podrazumevaju stvarne i pravne razloge, za krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti javni tužilac je ovlašćen („može odlučiti“) da „odloži“ krivično gonjenje ili da ne goni („ne preduzme“) krivično gonjenje. Celishodnost odnosno oportunističnost pokretanja krivičnog postupka ceni se sa stanovišta javnog interesa.¹⁵ Sadržinski, načelo oportuniteta ogleda se u „postupanjupooportunitetu“ tako da se krivično gonjenje ne mora obavezno preduzeti iako su ispunjeni svi traženi uslovi koji proizlaze iz načela legaliteta,

pronalazi izraz „otklanjanje krivičnog postupka“ (Hajrija Sijerčić-Čolic, „Otklanjanje krivičnog postupka kroz načelo oportuniteta krivičnog gonjenja“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, LIV – 2011, 301-329, 308.) i „načelo svrhovitosti“ (Šime Pavlović, *Zakon o kaznenom postupku*, 2. izdanje, Libertin naklada Biblioteka pravo i zakoni, Rijeka 2014, 429).

¹² Videti: M. Škulić, *Krivično procesno pravo*, Dvanaesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2020, 60, V. Đurđić, *Krivično procesno pravo opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš 2014, 68.

Pojedini autori drugačije određuju odnos načela oportuniteta i legaliteta objašnjavajući da oba načela ustanovljavaju obavezu krivičnog gonjenja, s tim što ona kod načela legaliteta „nastupa automatski po ispunjenju zakonskih uslova“ odnosno „izvire direktno iz zakona“, a kod načela oportuniteta „posle prethodne ocene celishodnosti“, odnosno „izvodi se iz procene samog organa gonjenja“. Snežana Brkić, Tatjana Bugarški, *Krivično procesno pravo I*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad 2022, 34. Sličnu analizu prirode načela iznosi Knežević navodeći da obaveza javnog tužioca egzistira, ali da njena realizacija zavisi od „diskrecione procene svrhovitosti preduzimanja krivičnog gonjenja“. Videti: Saša Knežević, *Krivično procesno pravo opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš 2015, 54.

¹³ S. Bejatović, „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja kao instrumenat efikasnosti državne reakcije na kriminalitet (norma i praksa u Republici Srbiji)“, *Krivičnoprocesni instrumenti efikasnosti državne reakcije na kriminalitet (norme i praksa)* (ur. M. Simović, S. Bejatović), zbornik radova Centra za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske, Trinaesta međunarodna naučno – stručna konferencija, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Doboje, 2022, 69.

¹⁴ Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - odluka US i 62/2021 – odluka US.

¹⁵ V. Đurđić *et al.*, *Oportunističnost krivičnog gonjenja*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd 2009, 13.

već se shodno proceni svrsishodnosti krivičnog gonjenja u određenom slučaju gonjenje može ili ne mora preduzeti“.¹⁶

Brojni autori prepoznaju da su opšti ciljevi načela oportuniteta racionalizacija i rasterećenje krivičnog pravosuđa i pronalaženje efikasnijih i humanijih mera socijalnog i pravnog reagovanja u pojedinim slučajevima.¹⁷ Dva su vida načela oportuniteta krivičnog gonjenja u postupku prema punoletnim okrivljenima, „uslovno odlaganje krivičnog gonjenja/uslovni oportunitet i bezuslovni/čist oportunitet“.¹⁸ Ispoljavaju se u formi dva zasebna zakonska instituta „odlaganje krivičnog gonjenja“ koji se primenjuje za krivična dela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina (član 283 ZKP) i odbacivanje krivične prijave iz razloga pravičnosti, za krivična dela za koja je propisana kazna zatvora do tri godine (član 284 stav 3 ZKP).

Uslovljeni oportunitet uvodi se i uređuje prvi put za postupak protiv punoletnih okrivljenih Zakonikom o krivičnom postupku iz 2001. godine¹⁹, na temeljima koncepta restorativne pravde, ostvarivanja prava žrtava odnosno oštećenih krivičnim delom putem nalaganja okrivljenom da otkloni štetnu posledicu koja je rezultat krivičnog dela ili naknadi pričinjene štete krivičnim delom i u skladu sa opštom tendencijom razvoja reakcije javnog tužioca kao organa krivičnog gonjenja na lakše oblike kriminaliteta odnosno alternativama krivičnog gonjenja u okvirima savremenog krivičnog pravosuđa „oblikovanog prema potrebama društva“.²⁰ Škulić objašnjava da je uslovljeni oportunitet „jedna vrsta hibridne“ odnosno „mešovite krivičnoprocesne ustanove koja ima elemente klasičnog nepokretanja postupka zbog necelishodnosti i elemente oprostaja „učiniocu“ krivičnog dela ukoliko on ispunjenjem određenih obaveza tu specifičnu aboliciju „zasluži“.“²¹ Osumnjičeni ispunjenjem obaveza manifestuje svest o odgovornosti i spremnost da menja svoje ponašanje.²²

Nakon prihvatanja instituta odlaganja krivičnog gonjenja u postupku protiv punoletnih lica, izražen *ratio legis* izmena i dopuna zakonodavstva bio je da se razvijene njegova primena. Proširuje se opseg krivičnih dela za koja se

¹⁶ M. Škulić (2020), 60.

¹⁷ Ivan Đokić, „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja“, *Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja III deo* (ur. Đ. Ignjatović), Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2009, 305 -306.

¹⁸ S. Bejatović (2022), 68.

¹⁹ Zakonik o krivičnom postupku, „*Službeni list SRJ*“, br. 70/2001

²⁰ Preporuka R (87)18 Komiteta ministara Saveta Evrope u vezi sa pojednostavljenjem krivičnog pravosuđa od 17. septembra 1987, Recommendations of the Committee of Ministers Rec(87)18 concerning the simplification of criminal justice.

²¹ M. Škulić, „Odnos načela istine i pojednostavljenih formi krivičnog postupka“, *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni* (ur. Ivan Jovanović, Miroljub Stanisavljević), Misija OEBS u Srbiji, Beograd 2013, 79.

²² Strahinja Davidov, „Diverzion model u predistražnom postupku“, *Savremene tendencije u razvoju pravnog sistema Republike Srbije* (ur. M. Petrović, V. Đurđić, N. Stojanović), Univerzitet u Nišu – Pravni fakultet, br. LX, 2012, 163

primenjuje. Pojednostavljuje se procedura gubljenjem uloge suda u njegovoj primeni putem izostavljanja odobrenja suda u odgovarajućem funkcionalnom obliku za određeni opseg krivičnih dela. Eliminise se uslovljavanje primene instituta saglasnošću oštećenog u slučaju nalaganja pojedinih obaveza osumnjičenom (uplata novčanog iznosa u humanitarne ili druge javne svrhe, obavljanje društvenokorisnog ili humanitarnog rada). S druge strane, u sadašnjem trenutku, analizom javnotužilačke prakse uočavaju se razlozi koji faktički vode sužavanju odlaganja krivičnog gonjenja (uslovljenog oportuniteta): 1. tumačenje zakonskog uslova u pogledu propisane kazne za krivično delo na način da isključuje odlaganja krivičnog gonjenja u pogledu krivičnih dela za koja je kumulativno propisana kazna zatvora do pet godina i novčana kazna („formalni uslov predviđen alternativno a ne kumulativno propisanim kaznama“); 2. razlozi materijalne prirode koji isključuju mogućnost odlaganja krivičnog gonjenja za krivična dela za koja je propisano obavezno izricanje mere bezbednosti („meru bezbednosti zabrane upravljanja motornim vozilom, može izreći samo sud, uz kaznu, uslovnu osudu, sudsku opomenu ili oslobađanje od kazne“).²³ Treći razlog procesne je i praktične prirode i svodi se na očekivanu dilemu u sudskoj praksi da li se osumnjičeni u odnosu na kojeg je primenjen oportunitet za krivično delo 246a stav 1 KZ može pojaviti u svojstvu svedoka u predmetu okrivljenog za krivično delo 246 KZ ili se njegov iskaz dat pred policijom/javnim tužiocem u predistražnom postupku može/mora čitati.

2.1. Osnovni standardi primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja

Primena načela oportuniteta krivičnog gonjenja diverzioni je model postupanja, kojim se „skreće“ od tradicionalnog i klasičnog toka postupka, pojednostavljena forma postupanja u krivičnom postupku, odnosno neformalnije postupanje javnog tužioca, uz očuvanje elementa forme koji moraju da budu zadovoljeni radi realizovanja pojedinih zahteva pravičnog postupanja. Počiva na ideji da, kada je reč o lakšim krivičnim delima,

²³ S. Bejatović, J. Kiurski, G. Ilić, 20-21.

Zapažamo i da iz opšte obaveznog uputstva Republičkog javnog tužilaštva broj 2/19 od 22.07.2019. godine proizlazi da je za poresku utaju za koju je kumulativno propisana novčana kazna i kazna zatvora isključena primena instituta odlaganja krivičnog gonjenja iz člana 283 ZKP.

Institut odlaganja krivičnog gonjenja više se ne primenjuje ni u praksi Višeg javnog tužilaštva u Beogradu za krivično delo nasilničko ponašanje na sportskoj priredbi ili javnom skupu iz člana 344a, za koje je kumulativno propisana novčana kazna i kazna zatvora. S obzirom na to da je po svojoj pravnoj prirodi jedno od tipičnih dela sa elementima nasilja, koja se neretko vrše pod uticajem alkohola ili zabranjenih psihoaktivnih supstanci, opseg primene mere odvikavanja od alkohola/droga u okviru odlaganja krivičnog gonjenja se sužava.

restorativnim mehanizmima treba dati prevagu nad onim prvenstveno retributivnog karaktera.²⁴

Polazeći od jedne od osnovnih karakteristika da se svrstava u diverzioni model postupanja, njime se nastoji ostvariti opšta svrha diverzionog modela – izbegavanje stigmatizacije preventivnim lišenjima slobode, formalnim optužbama i osudama, kao i štetni efekti izricanja i izvršenja kazne zatvora. Zamenjuje gonjenje u „tradicionalnom krivičnom postupku i drugu državno – pravnu reakciju, nalaganjem određenih dužnosti pretpostavljenom učiniocu dela umesto krivične sankcije“.²⁵ Isključuje krivični postupak i donošenje osuđujuće presude, nakon obaveznog razmatranja okolnosti koje se odnose na krivično delo (težina, priroda dela, okolnosti pod kojima je delo učinjeno i posledice dela), ličnost osumnjičenog, „očekivanu sudsku presudu, dejstvo osude na „učinioca“ i položaj žrtve“.²⁶ Slikovito se opisuje da je „procesna prečica“ i „pojedinostavljene postupanja“ u svrhu savladavanja „poplava“ krivičnih predmeta, koja omogućava javnom tužiocu centralnu ulogu u postupku, da postane „sudija pre sudije“.²⁷ Forma je alternativnog načina odgovora javnog tužioca na učinjeno krivično delo. Podrazumeva zadovoljenje „ozbiljne i uverljive/kredibilne potrebe“ da javni tužilac posegne za alternativom gonjenju²⁸ i sposobnost ostvarivanja specijalno preventivnih efekata, te sprečavanja ponavljanja krivičnog dela, uzimajući u obzir interese žrtava tako što će se u konkretnom slučaju „balansirati prava žrtava sa objektivno pravičnim i nepristrasnim tretmanom“, „učinioca“ krivičnog dela.²⁹

²⁴ Ilić P. G. et al., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Jedanaesto izmenjeno i dopunjeno izdanje – prema stanju propisa od 2. februara 2022. godine, Službeni glasnik, Beograd 2022, 744.

²⁵ Tihomir Vasiljević, Momčilo Grubač, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Dvanaesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Službeni glasnik, Beograd 2011, 544.

²⁶ Recommendations of the Committee of Ministers Rec(87)18 concerning the simplification of criminal justice

²⁷ Jörg Martin Jehle, Marianne Wade, *Coping with Overloaded Criminal Justice Systems – The Rise of Prosecutorial Power Across Europe*, Springer, Berlin – Heidelberg 2006, 6.

²⁸ Ograničenja primene načela oportuniteta krivičnog gonjenja razvijena su u javnotužilačkoj praksi putem uputstva Republičkog javnog tužilaštva, pre svega u odnosu na prirodu krivičnih dela, posledice, predmete krivičnih dela, te raniju primenu načela oportuniteta u odnosu na isto lice. Prema Uputstvu Republičkog javnog tužilaštva, ne može se primeniti ako je oportunitet (uslovljeni/bezuslovni) ranije dva puta primenjen prema prijavljenom za isto krivično delo. „Ako je lice uvedeno u navedenu elektronsku evidenciju za neko drugo krivično delo, postupajuće tužilaštvo će, u zavisnosti od svih okolnosti slučaja, samostalno proceniti da li će primeniti oportunitet“ (Republičko javno tužilaštvo – Uputstvo za postupanje tužilaštvima A broj 246/08-01 od 28.03.2019. godine).

²⁹ Mišljenje Konsultativnog veća evropskih tužilaca br. 2 (2008) o alternativama krivičnom gonjenju (Consultative Council of European Prosecutors (CCPE) - Opinion No. 2 (2008) of the Consultative Council of European Prosecutors to the

O odlaganju krivičnog gonjenja u postupku protiv punoletnih lica prema važećem zakonskom rešenju odlučuje isključivo javni tužilac u predistražnom postupku, što je pre svega načelna posledica važenja načela akuzatornosti koje podrazumeva odvojenost procesnih funkcija, te „neuplitanje“ suda u vršenje javnotužilačke funkcije krivičnog gonjenja. U naučno – stručnoj literaturi formulišu se dva osnovna cilja postupanja javnog tužioca po načelu oportuniteta: 1. *postizanje svrhe kažnjavanja* u konkretnoj konkretnoj krivičnoj stvari i bez pokretanja i vođenja krivičnog postupka; 2. *povećanje efikasnosti* krivičnih postupaka i *rasterećenje sudova* od bogatelnog kriminaliteta.³⁰

Postupanje prema načelu oportuniteta krivičnog gonjenja zahteva zakonito i pravično sprovođenje procedure, pouke osumnjičenom kao pravno neukom licu o posledicama stava i odnosa prema alternativnim merama (neprihvatanju mere, nepostupanju po meri i neuslađenosti ponašanja osumnjičenog sa merom) i poštovanje pretpostavke nevinosti. Odluka o odlaganju krivičnog gonjenja donosi se samo ako organ gonjenja poseduje „adekvatne/odgovarajuće dokaze o krivici“³¹, što praktično ublažava klasičan standard dokazivanja postojanja krivice okrivljenog odnosno postojanja krivičnog dela u objektivno – subjektivnom smislu (standard izvesnosti odnosno „van razumne sumnje“), koje se formalnopravno ne utvrđuje.

Prema standardima uloge i postupanja javnih tužilaca uobličeni u okvirima Saveta Evrope, alternativne mere ne treba nikadada dovedu do „zaobilaženja prava napravično suđenje“ tako što će se odrediti mera licu koje je nevino ili ne može se osuditi zbog procesnih smetnji za gonjenje kao što je zastarelost ili „ako postoji sumnja u odgovornost identifikovanog učinioca ili obim štete prouzrokovane krivičnim delom“³², što suštinski predstavlja zahteve elementarne pravičnosti, pravičnosti procedure, načela *in dubio pro reo*, ali i u izvesnoj meri i težnje istini odnosno načela istine, formalnopravno eliminisanog iz naše krivične procedure.³³ Zahtevi pravičnog postupanja javnog tužioca, koji proizilaze iz poštovanja pretpostavke nevinosti i zaštitnih garancija odricanja od prava na pristup sudu i prava na javno i kontradiktorno suđenje, uočeni su kao standardi postupanja javnog tužioca u proceduri pregovora za primenu odlaganja krivičnog gonjenja. Javni tužilac je dužan da osumnjičenom i njegovom braniocu, ako ga ima, predoči navode krivične prijave i dokaze, naziv krivičnog dela koje mu se stavlja na teret i propisanu kaznu, ne sme da

Committee of Ministers of the Council of Europe on „Alternatives to prosecution“)

³⁰ S. Bejatović, J. Kiurski, G. Ilić, 14.

³¹ Recommendations of the Committee of Ministers Rec (87)18 concerning the simplification of criminal justice

³² Consultative Council of European Prosecutors (CCPE) – Opinion No. 2 (2008) on „Alternatives to prosecution“

³³ Škulić objašnjava važnost savesnog postupanja javnog tužioca i rukovođenja načelom istine i u pogledu načela oportuniteta, te da postoji načelni problem što ZKP iz 2011. godine ne poznaje načelo istine.

Videti: M. Škulić (2013), 80.

zloupotrebljava „neznanje i neiskustvo osumnjičenog“, „preuveličava nivo sumnje i značaj dokaza“ kojima raspolaže niti da prejudicira ishod eventualnog krivičnog postupka.³⁴ U teoriji i praksi objašnjava se da je osumnjičeni „pošteđen“ krivičnog gonjenja i krivičnog sankcionisanja, da formalno „ostaje nevin čovek“ iako je *de facto* „priznao“ krivično delo prihvatanjem određene mere/mera.³⁵

Prema preporukama i smernicama u pogledu primene pojednostavljenog postupanja u odnosu na „klasičan“ krivični postupak, saglasnost/pristanak osumnjičenog na alternativne mera može da bude izričit ili prećutan u vidu propusta da se ospori određena alternativna mera ili ponašanje osumnjičenog koje je saglasno sa zahtevanim uslovom za negonjenje, pri čemu organ krivičnog gonjenja mora da ima u vidu da je neophodno da je pristanak „slobodan i bez rezervi/ograničenja“,³⁶ što *de facto* podrazumeva neophodne provere, koje su zaštitne garancije odricanja od elemenata prava na pravično suđenje.

3. MERA PODVRGAVANJA ODVIKAVANJU OD OPOJNIH DROGA

U teoriji krivičnog prava uočavaju se dvesnovne zakonodavne tendencije u pogledu posedovanja manje količine opojnih droga za sopstvenu upotrebu: 1. *pravna dekriminalizacija* – prenošenje iz krivičnog prava u sferu prekršajnog prava ili „eliminisanje iz kaznenog prava i pretvaranje u dozvoljeno ponašanje“; 2. *faktička dekriminalizacija* – „organi krivičnog gonjenja „tolerišu“ određene količine opojnih droga“, pa „policija ne podnosi krivične prijave ili tužilaštva ne pokreću krivične postupke iako je posedovanje manje količine opojne droge za ličnu upotrebu i dalje predviđeno kao krivično delo“.³⁷

³⁴ S. Bejatović, J. Kiurski, G. Ilić, 33-34.

Postupak je konsensualne prirode, podrazumeva saglasnost volja javnog tužioca i osumnjičenog u pogledu primene načela oportuniteta, što praktično zahteva da kada je u pitanju krivično delo iz člana 246a stav 1 KZ, osumnjičeni mora da bude upoznat sa fizičko – hemijskim veštačenjem, naročito mišljenjem stručne ustanove/državnog organa da li je predmet veštačenja opojna droga i koje je težine.

³⁵ M. Škulić (2013), 80, J. Kiurski, *Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, Beograd 2015, 134.

³⁶ Recommendations of the Committee of Ministers Rec(87)18 concerning the simplification of criminal justice

³⁷ Vanja Bajović, „Zloupotreba opojnih droga i legitimnost krivičnogpravnog zaštite“, *Crimen – časopis za krivične nauke*3/2017, 351.

Preporučava se, kao jedan od mogućih argumenata za legalizaciju droga, da bi tretiranjem droge kao bolesti kojoj je potreban pre svega medicinski tretman upotreba droga možda bila na drugačiji način sagledavana od strane mladih ljudi, „potencijalnih konzumenata“, umesto aktiviranja faktora „zabranjenog voća“, odnosno da kažnjavanje za posedovanje opojnih droga i konzumiranje izaziva većitu

U radovima naših autorazapaža se karakterističan prvi primer, portugalskozakonsko rešenje koje se primenjuje od 2001. godine, kao vid borbe protiv kriminaliteta povezanog sa drogama i širenja virusameđu intravenskim zavisnicima.³⁸ Zakonodavac je odredio količinuopojnih droga za ličnu upotrebu – „do deset dnevnih doza“, te smatrao da za to „ne treba primenjivati klasične krivičnopravne mere jer se ne radi o kriminalcima već o bolesnim osobama“ koja zaslužuju medicinski umesto krivičnopravnog tretmana.³⁹Osnovne specifičnosti ovog modela su sledeće odlike: 1. *postupak vodi pred administrativnim tribunalom*, nekom vrstom prekršajnog suda – lica kod kojih se pronađe ova manja količina opojne droge ne izvode se pred krivični sud već pred poseban administrativan tribunal (specijalizovani „panel“), sastavljen od jednog pravnika, jednog socijalnog radnika i jednog lekara, najčešće neuropsihijatra; 2. *primena lečenja umesto kažnjavanja* – ako komisija proceni da lice nije zavisnik, dobija opomenu, a zavisnici se mogu upućivati u ustanovu za lečenje zavisnosti, pri čemu se kumulativno mogu odrediti i dobrovoljni rad i rad u javnom interesu uz eventualni dodatak administrativnih kazni.⁴⁰

U pogledu elemenata drugog zakonodavnog opredeljenja, uočavamo primere u postupcima pojedinih država koji se odlikuju adverzijalnim modelom krivične procedure. Diverziono policijski programi za opojne droge proširuju se u australijskim državama u odnosu na posedovanje svih vrsta opojnih droga u manjoj količini za ličnu upotrebu pružanjem „tri šanse“ odnosno uvođenjem „pravila trostrukog udarca“ („three-strikerule“)⁴¹ pre započinjanja krivičnog postupka. Predviđa se da ovaj model treba da obuhvata: policijsku opomenu uz posebnu opomenu koja se odnosi na droge i uput na *službe podrške* (prvi put izvršeno krivično delo), mogućnost koju policija nudi licu da učestvuje u *posebnoj obaveznom diverzionom programu–Drug Diversion Assessment Program* (drugi i treći put izvršeno krivično delo).⁴² Podržavaju misao da se

potrebu mladih ljudi za buntom“. Videti: Jovan Ćirić, „Borba protiv droge putem dekriminalizacije – slučaj Portugalije“, *Strani pravni život* 2/2012, 312.

³⁸ Predsednik Instituta za droge i narkomaniju, Žoao Goulao (*JoaoGoulao*), na konferencija za novinare povodom obeležavanja desetogodišnjice zakona zaključio je da se „spektakularni“ uspeh, smanjenje broja zavisnika i kriminaliteta u vezi sa drogama „ne može pripisati isključivo dekriminalizaciji, već i spoju politike lečenja i smanjenja rizika“.

Portugal drug law show results ten years on, experts say,

<https://www.skvnives.com/news/newsdetails.cfm/32286>, pristupljeno 10.03.2023.

³⁹ J. Ćirić, 313–314.

⁴⁰ Više o tome: J. Ćirić, str. 313–314; V. Bajović, 528.

⁴¹ Videti: News, Queensland to relax drug laws, implement three-strike rule for people carrying small amounts of drugs for personal use, Sydney Worldpride, <https://www.abc.net.au/news/2023-02-21/queensland-drug-laws-change-parliament-cocaine-ice-heroin/102003918>, pristupljeno 5.03.2023.

⁴² Najvažnije i osnovne argumentacije javnih vlasti odnose se na: 1. uočavanju policije da programi diverzije dovode do toga da većina lica više nikada ne stupi u kontakt sa policijom; 2. nepotrebno „zakrčenje“ sudova lakšim predmetima koji su faktički

programima preusmeravanja, terapijskom i psihološko – socijalnom podrškom ova lica zadrže van sistema krivičnog pravosuđa, a da to koristi celoj društvenoj zajednici.

Uočava se da je izražena prednost „tretmana umesto gonjenja“ što je zabrinutost osumnjičenog za ishod postupka (odlučivanje o optužbi protiv njega) potencijalno motivišući faktor za osumnjičenog da pristane na lečenje, u fazi postupka pre izjašnjavanja o krivici, dok mnogi stručnjaci koji rade na lečenju vide da je to idealno vreme za intervenciju i da se pruži prilika osumnjičenom da učestvuje u lečenju.⁴³

3.1. Mera podvrgavanja odvikavanja od opojnih droga u okviru primene odlaganja krivičnog gonjenja

Krivično zakonodavstvo Republike Srbije, zadržava koncepciju inkriminisanja posedovanja opojnih droga u manjoj količini za sopstvenu upotrebu, s tim štouvođenju ZKP mere podvrgavanja odvikavanju od opojnih droga u domenu odlaganja krivičnog gonjenja i primenaove mere, pre svega u odnosu na krivično delo 246a stav 1 KZ, na indirektan način u izvesnoj meri odražava nastojanje da se pomire pravni i ideološki liberalni i konzervativni stavovi u pogledu rešavanja problema posedovanja droge za sopstvene potrebe. Zakonodavac formalno ne obavezuje javnog tužioca da poštuje određene kriterijume prilikom izbora obaveze osumnjičenog. Ipak, doktrinarna tumačenja ukazuju da javni tužilac mora da se rukovodi ciljem i svrhom instituta i prirodom obaveza. U literaturi autori spoznaju da bi bilo svrsishodno prioritet dati obavezi otklanjanja štetne posledice, odnosno naknadi pričinjene štete, ako su uopšte nanete oštećenom, a da bi ostale obaveze mogle prema okolnostima konkretnog slučaja da se uspostave „primarno ili dodatno“.⁴⁴ Osnovni postulat je da se „eliminisanjem“ represije izvršenjem mera koje formalnoppravno niti po svojoj prirodi nisu krivične sankcije, ostvarespecijalnopreventivni efekti krivičnih sankcija⁴⁵. Doktrina otkriva još jedan veoma važan aspekt i funkciju

zdravstveni problem; 3. odsustvo diverzionih programa dovodi do toga da pojedinac ne dobija pomoć koja mu je potrebna; 4. policija dobija više vremena da se fokusira na otkrivanje trgovaca drogom.

Queensland Government, The Queensland Cabinet and Ministerial Directory, „New approach to save lives“, <https://statements.qld.gov.au/statements/97235>, pristupljeno 5. marta 2023

⁴³ U.S. Department of Health and Human Services, Public Health Service, Substance Abuse and Mental Health Services, Administration Center for Substance Abuse, *Treatment Substance Abuse Treatment For Adults in the Criminal Justice System, A Treatment Improvement Protocol TIP 44*, https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK64137/pdf/Bookshelf_NBK64137.pdf, 129., pristupljeno 5.03.2023.

⁴⁴ G. P. Ilić *et al.*, 745.

⁴⁵ U doktrini se postavilo pitanje opravdanosti ograničavanja mere podvrgavanja psihosocijalnom tretmanu samo na otklanjanje uzroka nasilničkog ponašanja (S.

načela oportuniteta – mogućnost da bude pogodan instrument za „determinisanje zone kažnjavanja koja odgovara društvenim uslovima datog vremena, stepenu opšteg razvoja na kome se ono nalazi i odlikama kriminaliteta koji ga ugrožava“.⁴⁶

Mera odvikavanja od opojnih droga u krivičnom postupku, u okviru je opšte mere „podvrgavanje odvikavanju od alkohola ili opojnih droga“. Jednaje od sedam mera⁴⁷ koju je javni tužilac ovlašćen da odredi osumnjičenom, samostalno ili kumulativno uz jednu ili više drugih mera predviđenih ZKP-om, ako oceni da su u konkretnom slučaju ispunjeni uslovi da primeni uslovljeni oportunitet krivičnog gonjenja odnosno da odloži krivično gonjenje, te da je mera adekvatna i celishodna i ako osumnjičeni prihvati ovu „obavezu“. Prvi put je uvedena u naše zakonodavstvo 2004. godine, novelama Zakonika o krivičnom postupku.⁴⁸ Suštinski, u sadržinskom smislu je tretman i više programau kojima učestvuju stručnjaci različitih profila, pre svega medicinske struke, ali i psiholozi, pedagozi i socijalni radnici.⁴⁹ Jedan od osnovnih praktičnih programskih principa je rad sa celom porodicom. Postupak izvršenja načelno je uređen Zakonom o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera (ZVSM).⁵⁰ Svrstava se u vanzavodsku „meru u zajednici“ koja se sprovodi radi „zaštite društva od kriminaliteta“ prilikomodlučivanjaokrivičnom gonjenju.

Bejatović (2022), 77), što formalno isključuje mogućnost odgovarajućih psihosocijalnih tretmana povremenih konzumenata alkohola/opojnih droga kada su u pitanju krivična dela bez elemenata nasilja, ali otvara mogućnost medicinskih tretmana u okviru odvikavanja od alkohola/opojnih droga ako se oceni da postoje indikacije za tretman.

⁴⁶ V. Đurđić (2014), 69.

⁴⁷ Preostale mere/„obaveze“ iz člana 283 stav 1 ZKP koje se mogu naložiti osumnjičenom u okviru odlaganja krivičnog gonjenja obuhvataju: 1. Otklanjanje štetne posledice nastale izvršenjem krivičnog dela ili naknada pričinjene štete; 2. Uplata, na račun propisan za uplatu javnih prihoda, određenog novčanog iznosa, koji se koristi za humanitarne svrhe/druge javne svrhe; 3. Obavljanje određenog društvenokorisnog ili humanitarnog rada; 4. Ispunjenje dospelih obaveza izdržavanja; 5. Podvrgavanje psihosocijalnom tretmanu radi otklanjanja uzroka nasilničkog ponašanja; 6. Izvršavanje obaveze ustanovljene pravnosnažnom odlukom suda, odnosno poštovanje ograničenja utvrđenog pravnosnažnom sudskom odlukom.

⁴⁸ Zakon o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku, „Službeni glasnik RS“, br. 58/04 -1

⁴⁹ Načelno može da obuhvati i pripreme za upućivanje na tretman, grupni i individualni rad („individualni psihoterapijski i socioterapijski rad“). Pacijentu se pruža i „farmakoterapijska podrška“. U tretmanu mogu da učestvuju psihijatar, neurolog, internista, socijalni radnik, psiholog i specijalni pedagog. Više o tome: Specijalna bolnica za bolesti zavisnosti, <https://www.drajzerova.org.rs/content/odsek-za-dijagnostiku-i-le%C4%8Denje-zavisnika-od-psihoaktivnih-supstanci>, pristupljeno 17.03.2023.

⁵⁰ Zakon o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera, „Službeni glasnik Republike Srbije“ br. 55/2014 i 87/2018

Naša pravna doktrina ispravno zaključuje da je najsmisleniji pristup, utemeljen na *ratio legis*– u načela oportuniteta i prirodi krivičnog dela neovlašćenog držanja opojnih droga, određivanje dve kumulativne obaveze: donacije novčanog iznosa za rehabilitaciju od opojnih droga u korist dobrotvorne organizacije, fonda, javne ustanove ili obavezan tretman u pogledu odvikavanja od opojnih droga.⁵¹ U pogledu ostvarivanja svrhe prve i druge obaveze u ovom smeru nailazi se na prepreke normative i faktičke prirode. Novelama Zakonika o krivičnom postupku iz 2014. godine (ZID ZKP/2014) formulisan je zahtev u članu 283 stav 4 da se sredstva dobijena ispunjenjem obaveze uplate određenog novčanog iznosa dodeljuju humanitarnim organizacijama, fondovima, javnim ustanovama ili drugim pravnim ili fizičkim licima, a nakon prethodno sprovedenog javnog konkursa koji raspisuje ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa. Dodatno, zakonodavac na opšti način, bez obzira o kojem krivičnom delu je reč, široko postavlja svrhu uplate iznosa. Određeni novčani iznos koji se uplaćuje na račun propisan za uplatu javnih prihoda, prema članu 283 stav 1 tačka 2 ZKP, koristi se za humanitarne ali i uopšte za *druge javne svrhe*.

Drugi problem u realizaciji specijalno preventivnih efekata primene načela oportuniteta uzrokovan je pre svega usložnjavanjem procedure odlaganja krivičnog gonjenja i brojnim problemima (ne)nadzora poverenika nad izvršenjem tretmana odvikavanja od opojnih droga i vremenskim periodom odlaganja odluke o krivičnom gonjenju, ali i u određenoj meri pogrešnim shvatanjem da oportunitet kao vid pojednostavljenije forme postupanja podrazumeva brzu proceduru u predistražnom postupku.

Zakonodavstva država nekadašnje SFRJ imajurazličite pristupe u pogledu regulisanja mere odvikavanja od droga (neregulisanje, detaljnije šire, opštije regulisanje)⁵². U državama u kojima je normirana, praktično je moguća primena kada su u pitanju lakša krivična dela učinjena u vezi sa zloupotrebom psihoaktivnih supstanci. U pravnoj teoriji Bosne i Hercegovine se objašnjava da „načelo oportuniteta zbog otklanjanja krivičnog postupka za lakša krivična dela, radi procesne ekonomije, rasterećenja krivičnog pravosuđa i otklanjanja negativnih posledica primene krivičnih sankcija, naročito kratkotrajnih kazni lišenja slobode ne postoje u Bosni i Hercegovini“⁵³. Zakonodavstvo Crne Gore⁵⁴

⁵¹ N. Delić, 125.

⁵² Dominantno zakonsko rešenje u državama nekadašnje SFRJ je prenošenje posedovanja manje količine opojnih droga za sopstvenu upotrebu iz sfere krivičnog prava u sferu prekršajnog prava. O tome: V. Bajović, 531.

⁵³ Hajrija Sijerčić-Čolic, 327.

U Federaciji Bosne i Hercegovine *neovlašćeno posedovanje opojne droge* oblik je krivičnog dela posedovanje i omogućavanje opojnih droga (član 239 stav 3 ZKP Federacije BiH). U pravnoj teoriji se navodi da je ovaj oblik drugi osnovni oblik krivičnog dela. Simović Miodrag, Mira Spremo, „Misuse of psychoactive substances and criminal reaction in Bosnia and Herzegovina“, *Droga i narkomanija: pravni, kriminološki, sociološki i medicinski problemi* (ur. M. Miličević, I.

nepoznaje meru odvikavanja od alkohola/droga.⁵⁵ Potpuniji i širi naziv mere zapažamo u zakonodavstvu Hrvatske⁵⁶ „podvrgavanje lečenju ili odvikavanju od droge ili drugih zavisnosti“ saglasno posebnim propisima (206d stav 1 tačka 5 ZKPH), što obuhvata lečenje zavisnika ili „povremenog uzimatelja droge“ od strane zdravstvene ustanove i zdravstvenih radnika. U Sloveniji, članu 162 stav 1 tačka 5 i 6 Zakona o krivičnom postupku,⁵⁷ formulisane su dve mere lečenja i savetovanja – „lečenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi“ i „pohađanje odgovarajućeg psihološkog ili drugog savetovališta“.

Detaljnije normiranje procedure odlučivanja o novoj meri „podvrgavanje tretmanu za odvikavanje od zavisnosti“ sadržano je u Zakonu o krivičnom postupku Severne Makedonije⁵⁸, u okviru instituta „uslovno odlaganje krivičnog gonjenja“ (član 43 stav 3 u vezi stava 1 tačka 5)⁵⁹. Normativno se utvrđuje specifično postupanje po ovoj meri, saglasno prirodi mere. Trajanje uslovno odlaganja utvrđuje javni tužilac uz konsultacije sa specijalizovanom ustanovom za lečenje bolesti zavisnosti, odnosno sa nadležnim centrom za socijalni rad. Maksimalan rok je duži za ispunjenje obaveze tretmana za odvikavanje od zavisnosti i podvrgavanje psihosocijalnoj terapiji u svrhu otklanjanja nasilnog ponašanja. Ne može biti duži od jedne godine. U slučajevima određivanja drugih mera osumnjičenom se može odrediti rok za ispunjenje obaveza u trajanju do šest meseci.

Stevanović), Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, međunarodni naučni tematski skup, Palić, 02 - 03 septembar 2020, 166.

- ⁵⁴ Zakonik o krivičnom postupku Crne Gore, „*Službeni list CG*“, br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - odluka US, 2/2015 - odluka US, 35/2015, 58/2015 - dr. zakon, 28/2018 - odluka US i 116/2020 - odluka US
- ⁵⁵ Zakonik izričito formuliše dodatne uslove za primenu uslovljenog oportuniteta, okolnosti objektivne i subjektivne prirode: priroda krivičnog dela, okolnosti pod kojima je delo učinjeno, raniji život osumnjičenog, lična svojstva (član 272 ZKP CG).
- ⁵⁶ Zakon o kaznenom postupku Hrvatske, „*NN*“ 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22nasnaziod 19.07.2022.
- ⁵⁷ Zakon o kazenskem postopku, „*Uradni list RS*“, št. 176/21 – uradno prečišćeno besedilo, 96/22 – odl. US in 2/23 – odl. US.
- ⁵⁸ Zakon za krivičnata postapka, „*Sl. Vesnik na RM*“, br.150/2010 od 18.11.2010. godina, izmeni „*Sl. Vesnikna RM*“, br.100/2012 od 6.8.2012 godina, br. 142/2016 od 1.8.2016 godina; Odluka na Ustavniot sud na Republika Makedonija, U.br.2/2016 od 28.9.2016 godina („*Sl. Vesnikna RM*“ 193/2016 od 18.10. 2016. godina); „*Sl. Vesnikna RM*“, br. 198/2018 od 31.10.2018. godina
- ⁵⁹ Uslovno odlaganje zahteva ispunjenje materijalnih i procenih uslova. Javni tužilac, uz saglasnost oštećenog, može doneti rešenje daodloži krivično gonjenje za krivično delo za koje je *propisana kazna zatvora do tri godine*. Potrebno je da je osumnjičeni *voljan* da se ponašapo uputstvu javnog tužioca i da ispuni obaveze koje smanjuju/otklanaju štetne posledice krivičnog dela, uznemiravanje koje je posledica krivičnog dela, odnosno utiču na njega da se reintegriše u društvo (član 43 stav 1 ZKP SM).

3.2. Pravna priroda mere podvrgavanja odvikavanju od opojnih droga

Mere koje se određuju i nalažu osumnjičenom u okviru instituta odlaganja krivičnog gonjenja su alternativne mere krivičnom gonjenju. Njihova funkcija je da ostvare svrhu izricanja i izvršenjakrivičnih sankcija. Svrstavaju se u mere koje omogućavaju „diversifikaciju krivičnog postupka“ odnosno „mere kojima se uslovljava odlaganje krivičnog gonjenja“.⁶⁰ U pravnoj doktrini se ne spori da ove mere „nisu krivične sankcije iako im nalikuju“⁶¹, pa se neretko nazivaju tzv. „kvazikrivičnim sankcijama“. Brkić izdvaja u čemu se u biti razlikujumere koje naloži javni tužilac u odnosu na krivične sankcije: 1. bitan uslov je dobrovoljnost prihvatanja od strane osumnjičenog; 2. prevashodni cilj nije represija već preventivno delovanje na osumnjičenog; 3. ne izriče ih sud; 4. ne izriču se u krivičnom postupku; 5. odražavaju nastojanje da se poboljšaju odnosi učinilac – oštećeni – društvena sredina; 6. ne uvode se u kaznenu evidenciju; 7. ne povlače pravne posledice osude⁶².

Odluka javnog tužioca da odredi meru odvikavanja od opojnih droga zasniva se na proceni da je podvrgavanje osumnjičenog odgovarajućem tretmanu u stručnoj ustanovi (koji kada je reč o zavisnicima treba da obuhvata lečenje), poželjnije sa stanovišta javnog interesa od krivičnog gonjenja, vođenja krivičnog postupka i izricanja krivične sankcije. Razumno je da očekujemo preventivne efekte, da ova mera doprinese da se nerepresivnim metodama, putem preventivnog delovanja na osumnjičene suzbije upotreba opojnih droga, kao kriminogenog faktora, te izvršenje istog ili istovrsnog krivičnog dela učinjenog usled upotrebe droge/u vezi sa drogom i spreči da ponašanje osumnjičenih eventualno generiše u budućnosti i druge oblike protivpravnog ponašanja, koje po prirodi zavisnost od opojnih droga uzrokuje, pre svega krivična dela protiv imovine i krivična dela sa elementima nasilja.

Po sadržini ova mera može da bude nalik medicinskoj meri bezbednosti obaveznog lečenja narkomana. Osumnjičeni je izvršavaju u medicinskim ustanovama specijalizovanim za lečenje zavisnosti. Suštinski, u određenim slučajevima, njihova primena može biti veoma slična izvršenju mere bezbednosti obaveznog lečenja narkomana na slobodi. Ipak, mera odvikavanja od droga ima drugačiju formalnopravnu prirodu, širi smisao, cilj i sadržaj, te i šire preduslove za primenu.⁶³ Prema mišljenju izraženom u literaturi, izdvajaju

⁶⁰ Snežana Soković, „Uloga povereničke službe u izvršenju vanzavodskih sankcija i mera“, *Zbornik radova „XXI vek – vek usluga i Uslužnog prava* (ur. Dragan Vujisić), knjiga 13, Univerzitet u Kragujevcu – Pravni fakultet, Kragujevac 2022, 430.

⁶¹ N. Delić, 125.

⁶² S. Brkić, *Krivično procesno pravo II*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad 2013, 73.

⁶³ Mera bezbednosti obaveznog lečenja narkomana, za razliku od mere podvrgavanja odvikavanju od opojnih droga poseduje osnovne formalnopravne karakteristike: 1.

se njene specifične odrednice, odlike i elementi: 1. određuje se da je vrsta *tretmana, odnosno programa rehabilitacije*, koji predstavlja: preventivni program; 2. cilj mere je, pre svega, a) *specijalna prevencija i uspešna reintegracija osumnjičenog* u zajednicu, b) *pomoć osumnjičenom* da promeni svoje stavove i ponašanje i postane svestan uzroka i posledica antisocijalnog ponašanja, c) *uključivanje članova porodice*, po potrebi, 3. u proceduri odlučivanja vodi se računa o „sigurnosti i potrebama žrtava i njihovim ljudskim pravima“.⁶⁴

Zakonodavac određujući taksativno alternativne mere upotrebljava pojam „obaveze“. Pojedini autori smatraju da se u okviru postupka odlaganja krivičnog gonjenja ne radi o ispunjenju obaveze, već o „dužnosti podvrgavanja određenom tretmanu ili terapiji“.⁶⁵ Iz zakonske norme koja formuliše uslov za primenu odlaganja krivičnog gonjenja, propisanu novčanu kaznu ili kaznu zatvora do pet godina za predmetno krivično delo, sledi da osumnjičeni mora da *pristane* da se podvrgne odvikavanju od opojnih droga. Neposredno pre donošenja naredbe o odlaganju kojom se određuje mera osumnjičeni daje izjavu pred javnim tužiocem da li pristaje na određivanje mere⁶⁶. U literaturi se

vrsta je krivičnih sankcija i izriče je sud kada nakon sprovedenog krivičnog postupka utvrdi postojanje krivičnog dela u objektivno – subjektivnom smislu, dok je mera odvikavanja od opojnih droga mera u domenu odlaganja krivičnog gonjenja koju određuje i nalaže osumnjičenom javni tužilac u predistražnom postupku ako su ispunjeni uslovi za njegovu primenu i oceni da je adekvatna da bi se mogla ostvariti svrha ovog instituta; 2. izriče se uz meru upozorenja (uslovnu osudu, sudsku opomenu), novčanu kaznu, kaznu zatvora, oslobođenje od kazne, dok se mera odvikavanja od opojnih droga može odrediti samostalno ili kumulativno uz jednu/više mere u okviru ovog instituta, pri čemu se najčešće određuje uz meru uplate određenog novčanog iznosa u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove; 3. za izricanje je neophodno da je krivično delo učinjeno *usled zavisnosti* od upotrebe opojnih droga (uzročno – posledična veza između zavisnosti i učinjenog krivičnog dela), dok formalno mera odvikavanja od opojnih droga nije ograničena isključivo na prethodno utvrđivanje zavisnosti od upotrebe opojnih droga, zbog čega se u praksi utvrđuje da li postoji potreba tretmana; 4. za izricanje zahteva se postojanje *ozbiljne opasnosti* da će okrivljeni usled zavisnosti i dalje da vrši krivična dela što podrazumeva prognoziranje budućeg ponašanja odnosno stepena opasnosti od budućeg eventualnog recidivizma, što nije uslov određivanja mere odvikavanja od droga; 5. izvršava se dok postoji potreba, a ne duže od tri godine, a mera odvikavanja od opojnih droga u procesnom smislu može se odrediti da traje najduže godinu dana, s tim što njena sadržina praktično može trajati duže, dok se prema mišljenju specijalizovane ustanove pacijent ne izleči; 6. kada se izvršava na slobodi procesna posledica nepodvrgavanja lečenju iz razloga koji nisu opravdani ili samovoljno napuštanje lečenja povlači posledicu prinudnog izvršenja dok neuspunjenje obaveze postupanja po meri podvrgavanja odvikavanju od droga povlači krivično gonjenje i vođenje postupka prema osumnjičenom.

⁶⁴ S. Bejatović, J. Kiurski, G. Ilić, 30.

⁶⁵ T. Vasiljević, M. Grubač, 544.

⁶⁶ Pristanak podrazumeva da se osumnjičeni saglašava sa primenom odlaganja

opominje da je javni tužilac dužan da uzme u obzir „stav osumnjičenog prema tretmanu“ i „*spremnost da mu se podvrgne do kraja*“, a u proceni tih okolnosti, morao bi da koristi pomoć stručnih lica⁶⁷.

3.3. Primena mere podvrgavanja odvikavanju od opojnih droga u javnotužilačkoj praksi

U pogledu primene mere podvrgavanja odvikavanju od opojnih droga Zakonik o krivičnom postupku ne određuje bliže uslove, osim propisane kazne za krivično delo koja je opšti uslov odlaganja krivičnog gonjenja. U cilju zakonite primene instituta, delotvornosti i jednoobraznosti prakse javnih tužilaštava, 2019. godine Republičko javno tužilaštvo donelo je opšteobavezno uputstvo da javni tužioci prilikom primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja za krivično delo neovlašćeno držanje opojnih droga iz člana 246a KZ, kada su za to ispunjeni zakonski uslovi, „*osumnjičenom ponude da prihvati kao obavezu/jednu od obaveza da se podvrgne odvikavanju od opojnih droga*, ako to nalažu okolnosti konkretnog slučaja, primera radi iskaz osumnjičenog, medicinska dokumentacija, a u vezi opojne droge „marihuana“ u količini *do pet grama*.“⁶⁸ Tokom 2022. godine osnovna i viša javna tužilaštava u Republici Srbiji primenom odlaganja krivičnog gonjenja rešila su krivične prijave

krivičnog gonjenja i vrstom mere. Zahtev pristanka proističe iz nerepresivnog karaktera mera, koje je javni tužilac ovlašćen da odredi osumnjičenom i ovlašćenjem suda da sudi i kažnjava (*ius puniendi*). Ustavom je garantovana funkcija suda da sudi (član 142 Ustava Republike Srbije), a zakonom određena nadležnost suda da isključivo u krivičnom postupku, odnosno nakon pokrenutog i sprovedenog krivičnog postupka u skladu sa zakonom, učiniocu izrekne krivičnu sankciju (član 12 ZKP).

Postupak odlaganja krivičnog gonjenja podleže imperativu pravičnog sprovođenja postupka. Polazeći od zahteva načela pravičnosti koje obavezuje javnog tužioca prilikom postupanja i u predistražnom postupku, javni tužilac treba osumnjičenog da pouči o „obavezima“ odnosno meri i načelnoj sadržini ispunjenja. Osumnjičeni mora i da bude svestan kada se njegova „obaveza“ smatra ispunjenom, da je posledica ispunjenja „obaveze“/dužnosti osumnjičenog negonjenje osumnjičenog (donošenje rešenja o odbačaju krivične prijave) i neevidentiranje osumnjičenog u kaznenu evidenciju, a posledica neispunjenja gonjenje osumnjičenog za krivično delo koje mu se stavlja na teret. Osumnjičeni ne sme da bude u zabludi, pa da usled zablude pristane na tretman koji se ispunjava na određeni način. Ponudi alternativnih mera osumnjičenom sledi informisanje (pouka) da je posledica odbijanja osumnjičenog da prihvati ove mere i njegova „nezadovoljavajuća usklađenosti“ sa istima, podložnost krivičnom gonjenju (Consultative Council of European Prosecutors (CCPE) – Opinion No. 2 (2008) on „Alternatives to prosecution“).

⁶⁷ T. Vasiljević, M. Grubač, 544.

⁶⁸ Opšte obavezno uputstvo Republičkog javnog tužilaštva O. Broj 2/19 od 22.07.2019. godine poziva se na akt RJT A broj 478/10 od 24.02.2011. godine o mogućnosti primene instituta odlaganja krivičnog gonjenja u slučajevima neovlašćenog držanja opojne droge „marihuana“ u količini do pet grama.

podvrgavanjem odvikavanju od alkohola ili opojnih droga u odnosu na 113 lica.⁶⁹

Opseg primene ove mere prema slovu ZKP – a određen je isključivo propisanom kaznom za krivično delo. U zavisnosti od okolnosti dela i ličnosti okrivljenog, primena mere bi mogla da se razmatra osim kada su u pitanju krivična dela koja se odnose na opojne droge odnosno „zabranjene psihoaktivne supstance“ i na krivična dela koja se ne odnose na opojne droge ali postoji sumnja da su izvršena zbog zavisnosti od droga. Nema zakonske prepreke da se sprovođenjem mere pruži prilika osumnjičenom, osim da otkloni zavisnost, da spreči da povremeno konzumiranje postane zavisnost. Potrebno je da javnom tužiocu pruži pomoć stručno lice koje će da utvrdi potrebu da se reaguje odgovarajućim zdravstvenim merama. Tumači se da je određivanje ove mere „u određenoj meri diskreciono pravo“ javnog tužioca, ali da bi izabrao ovu meru odnosno ocenio da li je opravdana praktično najpre mora da „pribavi odgovarajuću medicinsku dokumentaciju“, a po potrebi naloži i medicinsko veštačenje, pri čemu načelno javni tužilac ovu meru može da naloži i bez veštačenja, na osnovu „slobodne ocene okolnosti konkretnog slučaja ili samo na osnovu medicinske dokumentacije koju poseduje osumnjičeni“.⁷⁰

Pravne praznine u pogledu izvršenja ove mere dovele su do brojnih dilema u teoriji i praksi, kada se smatra da je osumnjičeni ispunio svoju dužnost i kada su ispunjeni uslovi za donošenje rešenja o odbacivanju krivične prijave usled primene uslovljenog oportuniteta. Dominantno je mišljenje autora da se „obaveza“ smatra ispunjenom podvrgavanjem tretmanu, ali da bi se odbacila krivična prijava ne samo da je potrebno da osumnjičeni započne tretman javljanjem u određenu specijalizovanu ustanovu već da „javni tužilac stekne uverenje da će osumnjičeni nastaviti sa odvikavanjem/tretmanom i nakon isteka predviđenog roka“ do konačnog ostvarivanja cilja mere, što zahteva praćenje njenog izvršenja i pribavljanje izveštaja od poverenika.⁷¹

⁶⁹ Tokom 2021. godine na nivou osnovnih i viših javnih tužilaštava Republike Srbije (osnovnih i viših javnih tužilaštava sa teritorija Apelacionog javnog tužilaštva u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu) primenom odlaganja krivičnog gonjenja rešene su krivične prijave merom „podvrgavanja odvikavanju od alkohola ili opojnih droga“ u odnosu na 174 lica. Analiza statističkih podataka za odlaganje krivičnog gonjenja pokazuje da se izveštaji javnih tužilaštava sačinjavaju za „meru odvikavanja od alkohola i opojnih droga“, kao jedinstvenu meru, odnosno da se sabiraju rezultati po osnovu primene mere odvikavanja od alkohola i mere odvikavanja od droga, polazeći od činjenice da zakonodavac pravno-tehnički formuliše ove suštinski pojedinačne mere kao jedinstvenu vrstu mere (član 283 stav 1 tačka 5 ZKP).

⁷⁰ S. Bejatović, J. Kiurski, G. Ilić, 30.

⁷¹ J. Kiurski, 137.; S. Bejatović *et al.*, 27.

Lečenje zavisnika od upotrebe opojnih droga u Dnevnoj bolnici za zavisnike od droga sa rehabilitacionim grupama je faznog karaktera i obuhvata: 1. tzv. „intenzivnu fazu“, koja obuhvata i održanje i stabilizaciju apstinencije, promenu zavisničkog ponašanja i preuzimanje odgovornosti za sopstveno ponašanje; 2.

Istraživanjem javnotužilačke prakse, dolazimo do podataka da je procedura za realizaciju mere odvikavanja od opojnih droga ustanovljena najpre Protokolom o saradnji koje je Prvo osnovno javno tužilaštvo u Beogradu zaključilo sa Specijalnom bolnicom za bolesti zavisnosti 2012. godine. Protokol se temeljio na osnovnom nalazu i zaključku da su narkomani bolesni ljudi koji treba da se leče ako učine lakše krivično delo, pa da im se daje prilika da izaberu lečenje umesto krivičnog gonjenja i izricanja krivičnih sankcija. Procedura se odnosila na posedovanje droge/drugo lakše krivično delo, u okvirima propisane kazne za primenu odlaganja krivičnog gonjenja učinjeno usled narkomanije. Po svojoj prirodi, mera se sprovodi u roku, koji je adekvatan da se oceni da li će osumnjičeni ponovo posegnuti za upotrebom droge.⁷² U cilju sprovođenja postupka, ukazivano je da je potrebna dobra kontrola, odnosno praćenje sprovedena mere tako što će se izveštavati o toku lečenja. Javno je ukazivano da potencijalni značaj mere proizlazi iz činjenica da je među zatvorskopolupacijom u vreme zaključenja Protokola bilo više od 60% zavisnika i da praksa pokazuje da se po isteku izdržavanja kazne zatvora vraćaju na ulice i najčešće ponovo „ulaze u krug narkomanije“.⁷³

Tokom 2022. godine najpre je tužilaštvo cenilo da li su načelno ispunjeni uslovi za primenu mere u okviru odlaganja krivičnog gonjenja, praktično da li su ispunjeni uslovi za odlaganje gonjenja i da li postoji preliminarna ocena da bi se svrha uslovljenog oportuniteta mogla ostvariti

tretman u rehabilitacionoj grupi; 3. fazu resocijalizacije. O tome: Specijalna bolnica za bolesti zavisnosti, <https://www.drajzerova.org.rs/content/dnevna-bolnica-za-zavisnike-od-droga-sa-rehabilitacionim-grupama>, pristupljeno 17.03.2023.

Pojedini programi za zavisnike od droga, kao što je program lečenja u Dnevnoj bolnici za zavisnike od droga, može da traje i više od godinu dana (oko dve godine i šest meseci), zbog čega smatramo da je ispravan stav da je za donošenje rešenja za odbacivanje krivične prijave potrebno da javni tužilac na osnovu izveštaja o izvršenju mere proceni buduće ponašanje osumnjičenog izvođeci zaključak da je voljan da se podvrgne celokupnom tretmanu potrebnom za izlečenje, rehabilitaciju i reintegraciju.

⁷² Procedura sprovođenja mere razjašnjavana je u novinskim publikacijama. Direktorica Bolnice je pojašnjavala da će sa osumnjičenima - pacijentima raditi dispanzerski lekari koji će osim terapije, svakodnevno testirati krv na narkotike. Ukazivala je da je metod poznat u mnogim razvijenim zemljama i da je dobar jer daje priliku za „drugu šansu“, o čemu svedoče oni koji svakodnevno pomažu narkomanima.

Takođe, u pogledu adekvatnosti roka, prema nalazu lekara, rok od šest meseci bez droge je dobar, ali ne i dovoljan. Pacijenti koji uspešno završe polugodišnje lečenje, „sami će birati da li žele da nastave sa terapijom koja najbolje efekte ima tek posle dve godine bez narkotika“.

Videti: “Lečenje umesto zatvora”,

<https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/1071812/lečenje-umesto-zatvora-.html>, pristupljeno 02.03.2023.

⁷³ *Ibid.*

primenom ove mere. Nakon prethodne ocene tužilaštva, osumnjičeni se upućivao da se u određenom roku sa uredno overenom zdravstvenom knjižicom prijavi u Specijalnu bolnicu za bolesti zavisnosti radi zakazivanja pregleda za stručnu procenu opravdanosti upućivanja na meru podvrgavanja odvikavanju od opojnih droga u ovoj ustanovi. Osumnjičenom se takođe nalagalo da nakon izvršenog pregleda i prijema izveštaja o izvršenoj proceni, pristupi u prostorije tužilaštva u kratkom roku (rok od tri dana). Treći korak u postupanju je donošenje naredbe o odlaganju krivičnog gonjenja, nakon prijema mišljenja ustanove da je stručna procena da u odnosu na osumnjičenog ima indikacija za tretmanom, jer je na osnovu prikupljenih anamnestičkih podataka kao i toksikološke analize detektovano prisustvo zabranjenih psihoaktivnih supstanci. Naredba o odlaganju krivičnog gonjenja sadrži: 1. *nalog* osumnjičenom da se podvrgne odvikavanju od opojnih droga u određenoj specijalizovanoj ustanovi; 2. *rok za podvrgavanje odvikavanju od opojnih droga*, koji se računa od dana prijema naredbe; 3. *relativno određenovremensko trajanje tretmana* - koje se prepušta ustanovi odnosno traje „dok postoji potreba za lečenjem“, a ne duže od zakonskog maksimalnog roka za odlaganje gonjenja u trajanju od jedne godine.

Istraživanjem prakse zapažamo da je javno tužilaštvo faktički preuzelo nadzor nad izvršenjem obaveza osumnjičenog, zakonima svrstan u dužnostii prava „poverenika iz organa uprave nadležnog za poslove izvršenja krivičnih sankcija“ nakon donošenja naredbe o odlaganju krivičnog gonjenja (član 283 stav 2 ZKP, član 11 ZVSM). Dužnosti poverenika formulisane su načelno i obuhvataju: 1. *preduzimanje* odmah po prijemu naredbe o odlaganju *radnji* potrebnih za izvršenje i *nadzor* nad izvršenjem; 2. *pribavljanje podataka* koje se ocene kao potrebni od drugih subjekata, porodice osumnjičenog, policije, ustanove zdravstvene i socijalne zaštite, a i od drugih ustanova, organizacija i udruženja; 3. *obaveštavanje* javnog tužioca o: a) sprovedenom nadzoru; b) *ispunjenju obaveza osumnjičenog*, bez odlaganja; v). *neispunjenju obaveza osumnjičenog i razlogu za neispunjenje*; g). *opravdanoj sprečenosti osumnjičenog* da ispuni obavezu; d) *okolnostima koje bitno utiču na izvršenje obaveza*. U okviru svojih nadležnosti, poverenik ima pravo i da vrši *neposredne provere* izvršenja obaveze. Radi realizacije mere, prema slovu zakona, javni tužilac je dužan da nakon prijema krivične prijave prikupi podatke o ličnosti osumnjičenog i da ih zajedno sa naredbom o odlaganju krivičnog gonjenja dostavi povereniku (član 12 ZVSM).

Brojni problemi u izvršenju ove mere, koji dovode do faktičkog prebacivanja tereta nadzora sa poverenika na javnog tužioca, jedan su od osnovnih razloga „oklevanja“ javnog tužioca da odredi ovu meru i malom broju određenih mera, odnosno sporadičnom određivanju ovih mera. U literaturi se izdvajaju osnovni problemi u izvršenju, kao rezultat istraživanja rada povereničke službe: 1. *nedostatak odgovarajućih organizaciono – kadrovskih kapaciteta povereničke službe* (pre svega nedovoljan broj poverenika, opterećenje povereničke službe administrativno – tehničkim poslovima); 2. *razlozi normativne prirode* – nejasno razgraničenje nadležnosti poverenika i

javnog tužioca; 3. *nerешena brojna praktična pitanja*, zbog kojih je poverenička služba stava da ne bi trebalo da vrše nadzor nad ispunjenjem ovih mera; 4. *faktička nemogućnost poverenika da kontoliše ispunjenje obaveze* odvikavanja od alkohola/droga zbog neraspologanja brzim testovima i nemogućnosti upućivanja osumnjičenog na testiranje.⁷⁴

4. PRIMENA VASPITNIH NALOGA PREMA MALOLETNICIMA

Alternative krivičnom gonjenju, krivičnom postupku i formalnim raspravama naročito se podstiču u sferi maloletničkog pravosuđa, u funkciji adekvatnog, pravovremenog i efikasnog odgovora pravosuđa na maloletničku delinkvenciju. Temelje se na principu restorativne pravde i ideji da krivični i drugi postupci imaju štetan uticaj na razvoj maloletnika. U okvirima Saveta Evrope stimuliše se da javni tužioci u što širem mogućem obimu, u skladu sa zakonom, traže alternative krivičnom gonjenju maloletnih delinkvenata tako da budu adekvatna reakcija na krivično delo, a da imaju u vidu interes žrtava i opšte javnosti i budu u skladu sa ciljevima maloletničkog pravosuđa.⁷⁵

Maloletničko krivično zakonodavstvo Republike Srbije predviđa vaspitne naloge, po pravnoj prirodi i sadržini raznovrsne alternativne mere, odnosno savremene diverzione mere primenjive u postupku prema maloletnicima u okviru postupanja javnog tužioca za maloletnike po uslovljenom oportunitetu. Škulić definiše da su vaspitni nalozi „parasankcije“, u najvećoj meri „nerepresivnog karaktera“, sličnog najmanje represivnim krivičnim sankcijama koje se primenjuju prema maloletnicima, čija je svrha nastojanje da se maloletniku na odgovarajući način pruže adekvatna pomoć i podrška⁷⁶. Omogućavaju da se maloletnik krivično ne goni (klasičan uslovljeni oportunitet), ali i da se obustavi prethodno pokrenutu postupak prema maloletniku (uslovljeno obustavljanje postupka prema maloletniku). Mogu da se odrede i primene pojedinačno i kumulativno. Formulirani su uslovi za njihovu primenu: 1. domen primene *određenežinom krivičnog dela* – krivično delo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina; 2. priznanje maloletnika; 3. odgovarajući *odnos maloletnika prema oštećenom i krivičnom delu* (član 5 Zakona o maloletnim učiniocima i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica⁷⁷ – ZM). Formalno je formulirana njihova posebna/specifična svrha: 1. minimalna intervencija pravosuđa – nepokretanje

⁷⁴ Više o tome: S. Soković, 435–436, 438.

⁷⁵ Mišljenje br. 5 (2010) Konsultativnog veća evropskih tužilaca „Javno tužilaštvo i maloletničko pravosuđe Deklaracija iz Jerevana“ (*Opinion No. 5 (2010) on the "Role of public prosecution and juvenile justice"*)

⁷⁶ M. Škulić, *Maloletničko krivično pravo*, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd 2022, 283-285.

⁷⁷ Zakon o maloletnim učiniocima i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, „*Službeni glasnik Republike Srbije*“, br. 85/2005.

krivičnog postupka prema maloletniku, odnosno obustavljanje pokrenutog postupka; 2. ostvarivanje specijalne prevencije – uticanje na „pravilan razvoj i jačanje lične odgovornosti maloletnika“ s ciljem da u budućnosti ne čini krivična dela (član 6 stav 2 ZM).

Za razliku od mera koje se u okviru uslovljenog oporiteta mogu odrediti punoletnom osumnjičenom, zakonodavac je propisao kriterijume za izbor vaspitnog naloga: 1. interes maloletnika i oštećenog u celini, odnosno u svojoj celovitosti, te se isti sagledavaju kako pojedinačno tako i u međusobnoj vezi; 2. interes maloletnika – ocena da se primenom jednog/više vaspitnih naloga ne ometa školovanje ili zaposlenje maloletnika. Odluka o vaspitnom nalogu podrazumeva procedure kooperacije javnog tužioca za maloletnike sa roditeljima/usvoiocem/staraoem i nadležnim organom starateljstva, koji ima i formalnu ulogu izraženu u predlaganju i izboru vaspitnih naloga. Odluku o nepokretanju postupka javni tužilac za maloletnike može da uslovi *pristankom* maloletnika i njegovih roditelja/usvojioca/staraoa i *spremnosću* maloletnika da prihvati i ispuni jedan/više određenih vaspitnih naloga (poravnanje sa oštećenim da bi se naknadom štete, izvinjenjem, radom ili na drugi način otklonile štetne posledice dela, u celini ili delimično; redovno pohađanje škole/odlaženje na posao; uključivanje bez naknade u rad humanitarnih organizacija, ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja) (član 62 stav 1 ZM). Ako maloletnik ispuni vaspitni nalog u potpunosti ili delimično, javni tužilac za maloletnike zaključuje ceneći zakonom propisane okolnosti da je celishodno nepokretanje postupka, odbaciće krivičnu prijavu odnosno predlog oštećenog za pokretanje postupka.

Vaspitne naloge primenjuje u zavisnosti od faze postupka 1. javni tužilac za maloletnike, pre započinjanjakrivičnog postupka odnosno podnošenja zahteva za pokretanje pripremnog postupka prema maloletniku, prvog optužnog akta u postupku prema maloletnicima; 2. sud (sudija za maloletnike/veće za maloletnike), u sudskoj fazi postupka, nakon započinjanja krivičnog postupka, po predlogu javnog tužioca za maloletnike.

4.1. (Ne)primenavaspitnih naloga terapeutskog karaktera prema maloletnicima

U javnotužilačkoj i sudskoj praksi beleži se nizak trend primene vaspitnih naloga, sporadična primena ili neprimena, te brojne teškoće u izvršenju. Vaspitne nalogeterapeutskog karaktera (terapija i tretmana), podvrgavanje odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti od alkohola ili opojnih droga i uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi ili savetovalištuprema slovu zakona može da primeni isključivo sud u odgovarajućem funkcionalnom obliku. Po sadržini su prethodna ispitivanja i odgovarajuće lečenje zavisnika, a zatim i vanpenalni tretman, prevashodno psihološko – medicinskogkaraktera u cilju resocijalizacije i reintegracije maloletnika u društvo. Prema svojoj suštini, ova dva vaspitna

naloga mogu da se primene sukcesivo, pri čemu je preduslov za primenu drugog postizanje i održavanje apstinencije. *Ratio legis* njihovog uvođenja je lečenje i promena ponašanja maloletnika, te sprečavanje recidiva. Zakonodavac ne pravi razliku u trajanju pojedinačnih vaspitnih naloga, bez obzira na njihovu prirodu. Kao i svi vaspitni nalozi i ovi mogu da traju najduže šest meseci. Prema sadržini traju u određenom periodu, a sud ne definiše samo konkretno trajanje⁷⁸. U toku trajanja mogu se zameniti drugim vaspitnim nalogom ili ukinuti. Vaspitni nalog podvrgavanje odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti izazvane upotrebom alkoholnih pića ili droga najmanje se primenjuje, tačnije gotovo se ne primenjuje.

Rezultati istraživanja primene vaspitnih naloga upućuju da je jedan od važnih razloga zbog kojih javni tužioci za maloletnike nerado primenjuju ilineprimenjuju vaspitne naloge praktične prirode i da se svodi na to da ova procedura ipak zahteva dodatno angažovanje javnih tužilaca, a da je jedno od mogućih rešenja da uz tužioca radi i stručni tim ili stručno lice koje bi preduzimalo pripremne radnje i radnje u konkretnom slučaju za primenu oportuniteta.⁷⁹ Poteškoće u realizaciji i nemogućnost realizacije javljaju se usled nepostojanja ili neizgrađenosti u dovoljnoj meri institucionalnog okvira u kojima bi se vaspitni nalozi, a naročito terapije i tretmani izvršavali i nepostojanje akreditovanih programa za postupanje sa maloletnicima. U pogledu vaspitnih naloga terapijskog karaktera izostanak primene, i pored toga što su sve češće indikovani zbog učestalosti i štetnosti psihoaktivnih supstanci među adolescentima, posledica je pre svega nepostojanja institucije koja omogućava njihovo izvršenje.⁸⁰

Drugi razlog neprimene je normativne prirode, nedoumice u primeni vaspitnih naloga uzrokovane izostankom donošenja podzakonskog akta (pravilnika za primenu vaspitnih naloga) koji bi detaljno regulisao prava, obaveze, rokove postupanja i odgovornosti učesnika postupka u primeni vaspitnih naloga, a naročito razgraničenje uloge pravosuđa i sistema socijalne zaštite.⁸¹ Treća grupa razloga odnose se na nedostatke u pružanju stručne

⁷⁸ M. Škulić, *Komentar Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*, Službeni glasnik, Beograd 2020, 69.

⁷⁹ Tatjana Lukić, Stefan Samardžić, „Krivična odgovornost maloletnika i oportunitet krivičnog gonjenja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 3/2012, 247.

⁸⁰ Tijana Karićet *al.*, *Analiza uticaja primene Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica u periodu od 2006. do 2020. godine*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u saradnji sa Organizacijom za evropsku bezbednost i saradnju – Misija OEBS- a u Republici Srbiji, Beograd 2021, 34–36., https://www.iksi.ac.rs/pdf/analiza_iksi_osce_2021.pdf, pristupljeno 19.03.2023.

⁸¹ Anita Budimir, „Vaspitni nalozi i adekvatnost državne reakcije na maloletničku delikvenciju (norma i praksa)“, *Vaninstitucionalne mere, pojednostavljene forme postupanja i drugi krivičnopravni instrumenti reakcije na kriminalitet i pozitivno kazneno zakonodavstvo (ispunjena očekivanja ili ne?)* (ur. V. Turanjanin, D. Čvorović), Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, LX redovno

odbrane maloletniku. Analize ukazuju da branioci ne poučavaju, ne obaveštavaju i ne objašnjavaju maloletnicima i njihovim roditeljima prednosti i značaj vaspitnih naloga⁸².

5. ZAKLJUČAK

Mera podvrgavanja odvikavanju od opojnih droga u okviru uslovljenog oportuniteta ima osobenosti savremene mere. Odgovara konceptu i ciljevima diverzionih modela postupanja. Ispunjava uslove da se programima preusmeravanja, terapijskom i psihološko – socijalnom podrškom „učinioci“ lakših krivičnih dela u vezi sa zloupotrebom opojnih droga zadrže van sistema krivičnog pravosuđa, a da to koristi pravosuđu pojačavajući efikasnost, „učiniocu“ stimulišući lečenje, resocijalizaciju i reintegracijom u društvu u celosti, jer potencijalno smanjuje stopu kriminaliteta. Mera potencijalno pruža višestruki značaj: pravovremeno se pruža zdravstvena, psihološka i socijalna pomoć i potpora „učiniocu“, izbegava se stigmatizacija, a sprečava recidivizam i izbegavaju suđenja koja iziskuju vreme i troškove.

Tretman zavisnika od opojnih droga uključuje više raznovrsnih programa i rad stručnih lica sa „učiniocem“ i članovima njegove porodice, te stimuliše potpuno izlečenje zavisnika i time potencijalno smanjuje rizik od vršenjakrivičnih dela u vezi sa opojnim drogama ili krivičnih dela druge prirode i vrste (pre svega imovinska krivična dela, sa elementima nasilja, protiv bezbednosti javnog saobraćaja) i može da, po svojoj prirodi i sadržini, bude efikasniji od samostalnog izricanja mere uplate novčanog iznosa u humanitarne i druge javne svrhe.

Krivičnoprocesno zakonodavstvo poseduje normativnu podlogu diverzionih modela postupanja, koju je neophodno razraditi i precizirati pre svega dopunama Zakona o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera i podzakonskim aktima koji će jasno odrediti nadležnosti poverenika u okviru uprave za izvršenje krivičnih sankcija. Uporedo, neophodno je, na šta nam ukazuju rezultati istraživanja, pre svega povećati broj poverenika, razgranati Povereničku službu i proširiti broj stručnih kadrova kako bi poverenik uspeo da odgovori na zakonske zahteve nadzora nad izvršenjem mere odvikavanja od opojnih droga. Uloga javnih tužilaca je da oceni izveštaj o izvršavanju mere sačinjen od strane poverenika koji će ostvarivati kontinuiranu komunikaciju i saradnju sa specijalizovanom zdravstvenom ustanovom, te da na temelju slobodnog uverenja organa postupka donese konačnu odluku o krivičnom gonjenju.

Praksa je pokazala da javni tužioc i obično nemaju povratnu informaciju niti imaju mogućnosti da prate primenu ove mere, a da poverenik nema kapacitete da sprovodi nadzor iako je zakonom ovlašćen i dužan da ga sprovodi.

godišnje savetovanje Udruženja, Zlatibor septembar 2022, 511.

⁸² O tome: *Ibid.*, 509.

Nadzor se faktički prebacuje na javnog tužioca koji praktično da bi doneo odluku o gonjenju mora da proverava da li je osumnjičeni otišao na pregled i pojedinačne terapije, da traži i ceni eventualne pojedinačne izveštaje specijalizovane ustanove. Praktični problemi u izvršenju mere mogu biti brojni, bilo u vidu neispunjavanja faktičkih preduslova da se odredi mera (npr. osumnjičeni nema zdravstvenu knjižicu, nema zdravstveno osiguranje) bilo u vidu nemogućnosti da se „ispregovara“ pristanak osumnjičenog na meru. Iako se i na osnovu svih okolnosti proceni da je mera adekvatna, nije teško zamisliti da osumnjičeni ne želi da prihvati ovu meru, već bi radije meru uplate određenog novčanog iznosa koju ispunjava jednokratno, a da javni tužilac ima praktičan interes da „reši predmet“ bez suđenja. U ovom smislu potrebno je razviti posebnu veštinu „pregovaranja“ sa osumnjičenim koji je zavistan odnosno potencijalno zavisn od opojnih droga. S tim u vezi, neophodno je primeniti znanja o suštini primene uslovljenog oportuniteta, njegovim ulogama i standardima primene, imajući u vidu da efikasna procedura nije brza procedura, već zakonita, pravična i celishodna sa aspekta javnog interesa.

Razvoj probacijske službe ključan je preduslov za otvaranje šireg prostora za primenu načela oportuniteta, odnosno proširivanja mogućnosti da se primeni uslovljeni oportunitet. U protivnom, normativne mogućnosti primene mere podvrgavanja odvikavanju od opojnih droga neće biti efikasne i određivanje ove mere ostaće sporadično.

U pogledu vaspitnih naloga terapijskog karaktera koji se mogu primeniti prema maloletnicima, važno je stvoriti preduslove za izvršenje koji se prvenstveno ogledaju u izgradnji i širenju institucionalnog okvira formiranjem specijalizovanih stručnih ustanova za terapiju i tretman maloletnika, izraditi akreditovane programe rada sa maloletnicima, te normativno razraditi izvršenje ovih vaspitnih naloga podzakonskim aktima.

Literatura

- Bajović, V., „Zloupotreba opojnih droga i legitimnost krivičnopravne zaštite“, *Crimen – časopis za krivične nauke*, 3/2017
- Banović, B., Randelović, V., „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja i praksa Višeg i Osnovnog tužilaštva u Kragujevcu“, *Kultura polisa: časopis za negovanje demokratske političke kulture*, God. 13, br. 29, 2016
- Bejatović, S. et al., *Primena načela oportuniteta u praksi izazovi i preporuke*, Udruženje tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd 2012
- Bejatović, S., „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja kao instrumenat efikasnosti državne reakcije na kriminalitet (norma i praksa u Republici Srbiji)“, *Krivičnoprocesni instrumenti efikasnosti državne reakcije na kriminalitet (norme i praksa)* (ur. M. Simović, S. Bejatović), zbornik radova Centra za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske, Trinaesta međunarodna naučno – stručna konferencija, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Doboj 2022
- Bejatović, S., Kiurski, J., Ilić, G., *Priručnik za primenu načela oportuniteta krivičnog gonjenja*, Misija OEBS-a u Srbiji, Beograd 2022
- Brkić, S., *Krivično procesno pravo II*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad 2013
- Brkić, C., Bugarski, T., *Krivično procesno pravo I*, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad 2022

- Budimir, A., „Vaspitni nalozi i adekvatnost državne reakcije na maloletničku delikvenciju (norma i praksa)“, *Vaninstitucionalne mere, pojednostavljene forme postupanja i drugi krivičnopravni instrumenti reakcije na kriminalitet i pozitivno kazneno zakonodavstvo (ispunjena očekivanja ili ne?)* (ur. V. Turanjanin, D. Čvorović), Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, LX redovno godišnje savetovanje Udruženja, Zlatibor septembar 2022
- Čirić, J., „Borba protiv droge putem dekriminalizacije – slučaj Portugalije“, *Strani pravni život* 2/2012
- Davidov, S., „Diverzioni modeli u predistražnom postupku“, *Savremene tendencije u razvoju pravnog sistema Republike Srbije* (ur. M. Petrović, V. Đurđić, N. Stojanović), Univerzitet u Nišu – Pravni fakultet, br. LX, 2012
- Delić, N., „Unlawful possession of narcotics (Article 246a of the Serbian Criminal Code): progressive or regressive regulation“, *Droga i narkomanija: pravni, kriminološki, sociološki i medicinski problemi* (ur. Milena Milićević, Ivana Stevanović), Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, međunarodni naučni tematski skup, Palić, 02 - 03 septembar 2020
- Dokić, I., „Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja“, *Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja III deo* (ur. Đ. Ignjatović), Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2009
- Đurđić, V. *et al.*, *Oportunitet krivičnog gonjenja*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd 2009
- Đurđić, V., *Krivično procesno pravo opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš 2014.
- Ilić, P. G. *et al.*, *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Jedanaesto izmenjeno i dopunjeno izdanje – prema stanju propisa od 2. februara 2022. godine, Službeni glasnik, Beograd 2022
- Jehle, J., Wade, M., *Coping with Overloaded Criminal Justice Systems – The Rise of Prosecutorial Power Across Europe*, Springer, Berlin – Heidelberg 2006
- Kiurski, J., *Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, Beograd 2015
- Kleiman, M. A. R., Hawdon, J. E., *Encyclopedia of Drug Policy*, Volume 1, Sage Publications Ltd, Los Angeles 2011
- Knežević, S., *Krivično procesno pravo opšti deo*, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš 2015
- Lukić, T., Samardžić S., „Krivična odgovornost maloletnika i oportunitet krivičnog gonjenja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 3/2012
- Pavlović, Š., *Zakon o kaznenom postupku*, 2. izdanje, Libertin naklada Biblioteka pravo i zakoni, Rijeka 2014
- Simović, M., Spremo, M., „Misuse of psychoactive substances and criminal reaction in Bosnia and Herzegovina“, *Droga i narkomanija: pravni, kriminološki, sociološki i medicinski problemi* (ur. Milena Milićević, Ivana Stevanović), Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, međunarodni naučni tematski skup, Palić, 02 - 03 septembar 2020
- Sijerčić-Čolic, H., „Otklanjanje krivičnog postupka kroz načelo oportuniteta krivičnog gonjenja“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, LIV – 2011
- Soković, S., „Uloga povereničke službe u izvršenju vanzavodskih sankcija i mera“, *Zbornik radova „XXI vek – vek usluga i Uslužnog prava* (ur. Dragan Vujisić), knjiga 13, Univerzitet u Kragujevcu – Pravni fakultet, Kragujevac 2022
- Stojanović, Z., *Komentar Krivičnog zakonika*, Šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Službeni glasnik, Beograd 2017
- Škulić, M., „Odnos načela istine i pojednostavljenih formi krivičnog postupka“, *Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva i iskustva u primeni* (ur. Ivan Jovanović, Miroljub Stanisavljević), Misija OEBS u Srbiji, Beograd 2013
- Škulić, M., *Krivično procesno pravo*, Dvanaesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Beograd 2020

- Škulić, M., *Komentar zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*, Službeni glasnik, Beograd 2020
- Škulić, M., „Osnovne krivičnopravne konsekvence upotrebe zabranjenih psihoaktivnih supstanci“, *Droga i narkomanija: pravni, kriminološki, sociološki i medicinski problemi* (ur. Milena Milićević, Ivana Stevanović), Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, međunarodni naučni tematski skup, Palić, 02 - 03 septembar 2020
- Škulić, M., *Maloletničko krivično pravo*, Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd 2022
- Vasiljević, T., Grubač, M., *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Dvanaesto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Službeni glasnik, Beograd 2011

Internet izvori

- Queensland Government, The Queensland Cabinet and Ministerial Directory, „New approach to save lives“, <https://statements.qld.gov.au/statements/97235>
- Portugal drug law show results ten years on, experts say, <https://www.sknvibes.com/news/newsdetails.cfm/32286>
- News, Queensland to relax drug laws, implement three-strike rule for people carrying small amounts of drugs for personal use, Sydney Worldpride, <https://www.abc.net.au/news/2023-02-21/queensland-drug-laws-change-parliament-cocaine-ice-heroin/102003918>
- Queensland Government, The Queensland Cabinet and Ministerial Directory, „New approach to save lives“, <https://statements.qld.gov.au/statements/97235>
- Specijalna bolnica za bolesti zavisnosti, <https://www.drajzerova.org.rs/content/odsek-za-dijagnostiku-i-le%20C4%20Denje-zavisnika-od-psihoaktivnih-supstanci>
- Specijalna bolnica za bolesti zavisnosti, <https://www.drajzerova.org.rs/content/dnevna-bolnica-za-zavisnike-od-droga-sa-rehabilitacionim-grupama>,
- U.S. Department of Health and Human Services, Public Health Service, Substance Abuse and Mental Health Services, Administration Center for Substance Abuse, *Treatment Substance Abuse Treatment For Adults in the Criminal Justice System, A Treatment Improvement Protocol TIP 44*, https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK64137/pdf/Bookshelf_NBK64137.pdf
- Tijana Karićet al., *Analiza uticaja primene Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica u periodu od 2006. do 2020. godine*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u saradnji sa Organizacijom za evropsku bezbednost i saradnju - Misija OEBS- a u Republici Srbiji, Beograd 2021, 34 – 36., https://www.iksi.ac.rs/pdf/analiza_iksi_osce_2021.pdf

APPLICATION OF THE PRINCIPLE OF OPPORTUNITY OF CRIMINAL PROSECUTION FOR CRIMINAL OFFENSES RELATED TO DRUG ABUSE

Ivana Miljuš, PhD

Assistant Professor, University of Belgrade - Faculty of Law,

Summary: *The fight against drug addiction is a complex social, legal, medical and psychological problem. In the paper, the author analyzes the basic importance and advantages of application of diversionary mechanisms for criminal offenses related to the drug abuse. The principle of the opportunity of criminal prosecution is one of the basic principles of the criminal procedure, created on the basis of the concept of restorative justice and diversions of the classic course of procedure in order to achieve efficiency, the purpose of punishment in a simplified procedure and humane goals. First of all, the standards and basic requirements of conditional dismissal of criminal prosecution are highlighted.*

In the central part, the nature, importance, purposes, functions and basic features of the measure of the treatment against misuse of drugs are discussed, within the application of the institute of "deferring criminal prosecution" whose domain includes criminal offences related to the drug abuse. The author investigates the public prosecutor's practice regarding the procedure for deciding on the measure and the execution of the measure. The paper highlights numerous problems in the execution procedure, which are one of the main reasons for the "hesitation" of the public prosecutor to decide to determine the measure. A small number of these measures are determined or their determination is sporadic. The development of the probation service is a key prerequisite for opening a wider space for the application of the principle of opportunity, i.e. expanding the possibility to conditional dismissal of criminal prosecution.

In the final part, the author discusses the normative framework for the application of "diversion orders" within the procedure for juveniles and their procedural nature. Research related to the application of an „diversion order“ of undergoing relevant checkups and drug and alcohol treatment programs is highlighted. Regarding "diversion orders" of a therapeutic nature that can be applied to juveniles, it is important to create preconditions for its execution.

Key words: *the principle of opportunity of criminal prosecution, drug abuse, diversionary mechanisms, treatment against misuse of drugs, criminal procedure.*